

VESTITORUL

Organ al Eparhiei române unite de Oradea și revistă de cultură religioasă.

Redacția și Administrația:
Oradea,
Parcul Ștefan Cel Mare No. 8.

Apare la 1 și la 15 a fiecărei luni.

Abonament:
Pe un an..... 200 Lei.
Exemplarul ..... 5 Lei.

Partea Oficială

No. 803—1927.

Promovări și numire în Capitulul catedral.

Facem cunoscut Veneratului Cler diecezan, că întrucât stalul de canonic lector al Capitulului dela Catedrala Noastră din Oradea a devenit vacant prin adormirea în Domnul a canonicului Samoil Ciceronescu, în sinul Veneratului Capitul al Bisericii Noastre Catedrale am făcut următoarele promovări și numiri: Reverendisimul Ilie Stan până acum canonic cantor a fost înaintat la stalul de canonic lector; pe Ilustrimul și Reverendisimul Dr. Gheorghe Miculaș până acum canonic custode l-am înaintat la stalul de canonic cantor; Reverendisimul Petru Tămăian până acum canonic școlastic a fost promovat la stalul de canonic custode; Reverendisimul Dr. Grigorie Pop până acum canonic cancelar a fost promovat la stalul de canonic școlastic. Iar la stalul de canonic cancelar devenit vacant în urma promovărilor de mai sus l'am numit pe Reverendisimul Augustin Maghiar, profesor la liceul de băieți din Beiuș.

Instalarea s'a îndeplinit în ziua de azi din partea Noastră. *La mulți ani!*

Oradea, la 1 Maiu 1927.

No. 911—1927.

Carnete noi pe C. F. R.

În conformitate cu adresa Ministerului de Culte cu No. 17058—1927 comunicăm că:

1. Actualele carnete cu reducere 50% pe C. F. R. sunt valabile numai până la 1 Maiu 1927.

2. Se vor elibera numai carnete cu reducere de 50% pe C. F. R. personalului bugetar statului cu începere dela 1 Aprilie 1927.

3. Prețurile carnetelor noi sunt: Pentru cele de cl. I 30 Lei, pentru cele de cl. II 25, pentru cele de cl. III Lei 20 și pentru cele de copii 10 Lei, plus câte un leu de fiecare carnet pentru spese.

Drept ce lăsăm tuturor membrilor Clerului No-

stru, cari având salariu bugetar dela Stat cu îndreptățire la carnete cu reducere pe C. F. R. ca fără de amânare să ne prezinte fotografiile lor, ale soțiilor, și copiilor minori trimițându-ne deodată și taxele de mai sus în numerar și după clasa, pentru care au avut și până acuma carnet. Pentru copii se va arăta și data nașterii lor. Fotografiile au să fie de dată recentă având formatul obicnuit al fotografiilor de legitimație, pe fond alb și să poarte semnătura titularului, însă nu pe față ci pe versa.

Oradea, 28 Aprilie 1927.

No. 960—1927.

Impărțirea Sf. Mir.

Conform dispozițiilor Sfintei Noastre Biserici în Joia Mare a Patimilor Domnului am consacrat Sf. Mir pentru trebuințele Diecezei Noastre. Prin urmare lăsăm conducătorilor oficiilor protopopești ca fiecare să trimită câte o sticlă potrivită pentru a primi Sf. Mir, pe care apoi îl vor distribui tuturor bisericilor din districtul lor având să se îngrijească, ca Mirul vechiu să fie ars în candela dela biserică, iar cel nou să fie așezat și păstrat în vas curat.

Oradea, 29 Aprilie 1927.

No. 964—1927.

Salariile preoților pe trimestrul Aprilie—Iunie

Pentru ca salariile preoților și administratorilor parohiilor vacante pe trimestrul Aprilie—Iunie crt., să poată fi ordonanțate la timp, lăsăm ca fiecare preot și administrator de parohie vacantă fără de amânare, încă cel mult până la 6 Maiu crt., să trimită la adresa Oficiului administrativ al fondajiunilor diecezană câte trei chitanțe iscălite, însă necompletate rămânând ca să fie completate aici cu suma exactă din stat.

Iar, ca apoi acele retribuțiuni, după ce vor fi ordonanțate din partea Ministerului, să poată fi ridi-

cate dela Administrația Financiară, lăsăm, ca fiecare preot și administrator de parohie vacantă până cel mai târziu la 1 Iunie crt., să trimită la oficiul administrativ al fondurilor diecezane chitanța sau dovada despre achitarea impozitului global pe trimestrul I și II al anului 1927.

Oradea, 28 Aprilie 1927.

No. 913—1926.

† Necrolog

Cu durere comunicăm Ven. Cler diecezan, că M. On. Teodor Stanca protopop onorar și paroh în Groși a reposat în Domnul în ziua de 15 Aprilie 1927 în anul 68 al vieții și al 49 al preoției sale.

In veci amintirea lui!

Oradea, 28 Aprilie 1927.

Partea Neoficială

Problema Omului

de AUGUSTIN COSMA

Problema omului este veșnic actuală; a fost și este actuală cât va fi om pe acest pământ.

De altfel problema se îmbie ușoară, aproape banală; problemă, abordată în școlile primare, căci care copil nu știe să răspundă la întrebarea: ce este omul? Problemă, veșnic nouă, taina academiilor, căci cine știe: ce este omul?

Omul este un animal rațional; comun, în ce privește trupul, cu animalele și deosebit de ele: prin suflet. Ce-l face pe om să fie om? Sufletul. Dar, nu găsești doi oameni pe o formă: cu aceleași aspirații, cugete, idei. Câte calități și câte scăderi! ...Și aceleași calități în câte mii de chipuri și aceleași patimi în câte milioane de forme.

Într'atâtea mii și milioane de forme, ce este umanitatea? Ce este omul? Ce-l caracterizează? Ce calități trebuie să aibă, ce scăderi să n'aibă, ca să i se poată atribui, în toată deplinătatea sa, atributul de om. Căci a numi cu acelaș cuvânt milioanele și milioanele de indivizi și figuri de: epopee, dramă, comedie sau operetă, ce s'au perândat, în istorie, dealungul veacurilor și se perândă și azi pe dinaintea ochilor noștri, ca într'un superb cortegiu etnografic, fiecare îmbulzindu-se mai la suprafață, — a da tuturor acestor indivizi acelaș atribut de om, nu este altceva, decât recunoașterea slăbiciunii minții omenești, care nu poate crea milioane de cuvinte, pentru fiecare individ în parte.

Și totuș, în această diversitate nemărginită de calități și patimi, ce se numește *omenire*, este ceva comun, ceva constitutiv al ființei omenești, căci unește ca un fir roșu toate sufletele omenești dela creare până astăzi. Acest ceva este: credința în ceva mai presus de sine și totuș comun cu sine, este credința în perfectibilitatea calităților omenești, — căutarea acelei perfecțiuni în indivizi; acel ceva comun este *căutarea omului* și închinarea în fața lui, atunci când l-a aflat.

Întreaga omenire, dela început până azi este veșnic în căutarea omului. Cu o sete nebună aleargă spre el, când crede că l-a aflat; își ajinteste ochii în ochii lui, își împlântă inima în inima lui, îi trăește

viața lui: vrea să înțeleagă, ce va să zică a trăi omeneste.

Toată istoria, cu toate luptele sale, cu toate învingerile și rătăcirile sale, nu este altceva, decât căutarea omului; decât credința în aflarea lui și trezirea din vis la realitate, când omenirea mult mai însetată, dar obosită, s'a convins că nu eră acela omul.

Mii și sute de mii de oameni și-au încleștat viața lor în viața lui Alexandru Macedon, căci li s'a părut că el este omul, care le va arăta, cum se trăește omeneste; le va da fericirea să simtă, ce va să zică a fi om. Și l-au urmat orbește peste mări și peste țări, peste stepe, peste dealuri, peste șanțuri; obosiți, trudiți, răniți, veșnic înainte, după omul, ce li se părea lumină în noaptea sufletului lor. S'au înhamat de cai la carul gloriei lui.

Dar moartea l-a răpit pe Alexandru și lumina s'a stins. Oamenii s'au împrăștiat, fără să ducă nimic, din sufletul lui, cu ei. Lor nu le-a rămas nimic din Alexandru cel Mare. Nici nu le-a putut rămânea, căci viața lui nu era viață ce trebuia și putea fi trăită de oameni. Căci ținta vieții omenești nu poate fi cucerirea de popoare, nici înjugarea semenilor; nu poate fi decât ceva individual, ceva ce poate fi trăit de toți, în armonie cu toți; ceva ce se poate trăi de mine, fără să te conturb pe tine; ceva ce-mi procură fericirea mea, dar nu pe prețul fericirii tale.

Iată cum răsare, în alte vremi ale istoriei și într'alt loc, Iuliu Cesar. Și aceeaș mulțime nebună, aceeaș alergare înfrigurată; aceeaș foame i-i mână spre omul, în care credeau. Dar nici nu l-au așteptat să moară. L-au ucis ei, când li s'a părut că e idol, creat de dânșii. Și mulțimea s'a împrăștiat trudită, dar tot mai flămândă, mai însetată.

Rar de tot și în restimpuri mari, la Evrei: proccii; un Socrate, — la Greci: arată ceva din adevărata viață omenească; arată crâmpes din ceea ce va să zică: a trăi ca om. Și ei au rămas mai mult timp în mintea omenească. Vrăja lor a trecut mai înțet, dar a trecut, căci ceea ce dădeau ei, era puțin pentru sufletul care vrea să știe totul: învățătura lor n'avea criteriul veșniciei.

Și omenirea l-a uitat pe Socrate, și-a uitat pro-
rociile; s'a cufundat în întunec, în care se părea că
nu se aprinde lumină. Starea ei era așa de jalnică,
încât Celui ce a creat-o, i s'a făcut milă de omenirea
ce rățacea prin pustiuri fără de apă, căutând, dar ne-
putând să trăiască viața omenească, căci nu înțelegea,
ce este omul; — și a hotărît să ia carne din carnea
omenească și sânge din sângele lui; să se ntrupeze
ca să le arate oamenilor, ce este omul și viața ome-
nească.

Și s'a intrupat. Și-a deschis brațele și a zis:
Vino la mine, omenire însetată! Vino și bea din iz-
vorul de apă vie, ce ți dau eu și nu vei înseta în veci.
Trăește-mi viața mea. Implântă-ți privirea în ochii mei.
Incleașă-ți sufletul tău de sufletul meu. Umblă în
căile mele. Trăește-mi viața mea, căci viața mea e
viața cea adevărată: e însăși viața omenească. Uită-te
la mine, vezi și înțelege, ce este omul?

• • •

Omenirea, până la Hristos, era fără de lumină
în căutarea omului adevărat, căci îi lipsia măsura
cunoașterii lui. Această măsură ne-o dă viața lui
Hristos.

Caracteristica vieții lui Hristos, *privită în sine*,
ne-o dă: *învieria de după răstignire*.

Toți oamenii vechimii s'au înălțat, au fost prea-
măriți; am putea zice au înviat înaintea de a muri. Cu
moartea lor, a pierit și amintirea lor din inimile oa-
menilor, a rămas cel mult în colțul minții învățaților.
— Hristos s'a răstignit și apoi a înviat din morți și
lumina învierii lui a împrăștiat întunerecul de veacuri,
iar amintirea lui n'a putut-o roade timpul. Amintirea
lui crește și se răspândește cu depărtarea; lumea în-
treagă o va cuprinde. Viața lui este adânc săpată în
înimile celor ce cred într'însul și puterea lui este
puterea celor ce-l urmează pe el.

Caracteristica vieții lui însă, *în raport cu viața
noastră*, ca exemplu de urmat, al adevăratei vieți
omenești, cuprinde următoarele trei momente cardina-
le: *peștera*, în care s'a născut, *fapta*, ce i-a caracte-
rizat viața n'treagă și *pacea* ce a lăsat-o ca o mo-
ștenire a învierii sale.

Intr'ale sale a venit. Tot ce are viața aceasta:
bun, mare, încântător și frumos, — putea să fie lea-
gănul lui, dar el și-a ales de Mamă o vergură săr-
mană, iar de leagăn o *peșteră*, în care se adunau
dobitoacele pe timp de furtună: *un grajd părăsit*. Cât
de bogat era grajdul acela, căci cuprindea pe cel
necuprins, pe creatorul a toate; și cât de săraci, cât
de calici apar, după această apreciere, acei ce se
'mbuibă în bunuri și bogății. Căci după aprecierea
lui Hristos — și aceasta este *adevărata apreciere ome-
nească*: *a fi bogat înseamnă a fi om*; iar bogăția
omului stă *în ceea ce este*, nu în ceea ce are. Cu cât
vei avea nevoie de mai multe lucruri din afară de
tine, străine de sufletul tău, ca bani, avere, mărirea

ce și-o dă poziția socială, — ca cu ajutorul acestora
să aparți om, ca prin acestea *să te vadă*, oamenii,
că ești; și cu cât sufletul tău se va lega mai tare
de aceste bunuri, cu atât ești mai sărac. Căci ade-
vărata calicie, care este sufletească, crește în raport
direct cu bunurile din afară și cu legarea sufletului
de ele. Sunt fericiți cei săraci cu sufletul: acei a-
cărora suflet nu este legat de avere; și numai ace-
știa sunt fericiți; își au fericirea în sine, ei și-au
creat-o, ei se bucură de ea.

Astfel vom putea înțelege, pentru ce i s'au părut
grele, tinărului din Evanghelie, cuvintele Mântuitorului:
Vinde-ți toată averea ta și dă-o săracilor. Cine dintre
noi, nu zice dimpreună cu tinărul: Doamne, greu e
acest cuvânt, cine poate a-l ascultă. Dar ne răspunde
Mântuitorul: Dacă vrei să fii desăvârșit. Acesta este
sfatul meu. Nu-l urma, dacă nu-l poți; dar urmează-mi
porunca mea, dacă vrei să fii om! Porunca mea
e scurtă, simplă: *Trăește, dar lasă și pe alții să tră-
ască*. Poruncă atât de ușoară în teorie, dar, de cele-
mai multe ori, atât de caraghioasă în aplicare, căci
cea mai mare parte a omenirii o aplică astfel: Eu
să pun mâna pe cât de multe, de se poate, pe toate
livezile pline de iarbă grasă, verde și frumoasă:
pască cealaltă unde vor voi. — Dar unde? Doar să-și
rupă buzele pe ogoarele lipsite de verdeață și apă.
Trăiască și altul. Dar din ce, când tu îi ieși apa dela
moară; când tu aduni mai mult, decât poți tu și fa-
milia ta folosi, răpind, prin averea adunată, chiar
fiilor tăi, dreptul și puțința de a fi oameni.

• • •

A doua caracteristică a vieții lui Hristos e *fapta*.
Zice Evanghelia: A început Isus a face și a învăța.

Simplu, dar adânc. Simplu. Spre ex.: Nu po-
runci în viața ta nimănui, să faaă un lucru pe care
tu nu l-ai făcut. — *Învățătura ta să fie explicarea vieții
tale*, iar nu ascunderea nemișniciei tale. Nu predica
abnegație, când tu ești veșnic cu stomacul plin: nu
ai puțința să știi ce este abnegațiunea. — Nu întreba
pe un om sărac, când îți cere ajutorul tău: „Pentru ce
nu faci economii?” — când tu n'ai cruțat în viața ta!
Sau întreabă-l, dacă vrei, dar dă-i mai întâi puțința
să aibă din ce face economii.

• • •

În sfârșit a treia caracteristică a vieții lui Hristos,
o constituie cuvintele, pe cari le-a rostit întrând, după
învierie, la Apostolii săi ce steteau cu ușile încuiate,
de frica Iidovilor: *Pace vouă!*

Mai ales acum, pacea e o chestiune aproape
banală. Atât de banală, atât de tocită, încât pare-că
și-a tocit înțelesul. Ori poate că nu l-au aflat încă
oamenii, căci altfel cum s'ar putea întâmpla, ca toate
popoarele să o caute, cu atâta înfrigurare, să tre-
mure după ea și totuși să nu o poată ajunge.

Sărmana pace! a luat toiagul pribegiei în mână
și pribegeste din țară în țară, din împărat în împărat

din oraș în oraș, și 'n tot locul dă de uși încuiate. Nu este aceasta pacea cea adevărată, căci pacea lui Hristos trece prin ușile încuiate. Pacea lui Hristos este sălășluită în suflete, iar pacea care pribegește din țară 'n țară este o schimbare a substantivului în verb: este o pacificare, ce nu atinge sufletele, nu se leagă de ele, nu se întipărește în ele; nu este deci trainică și nu se poate susține, decât prin ceea ce s'a creștat: armele. Si vis pacem para bellum: Este pacea păgână.

Lumea 'ntreagă este și astăzi în căutarea omului. Soartea popoarelor azi e soartea paralizicului din Evanghelie, care aștepta lângă lacul Vitezda, turburarea apei, dar nu se putea vindeca și-și plângea cu glas amar neputința: *N'am om, care să mă arunce în apă vindecătoare.*

Toată lumea, neamurile toate își caută omul, care să o scoată din groaznicele rătăcirii în care se pierde. Iar omul apare, se înalță din când în când, când aici, când colo, când cu putere mai mare, când cu putere mai mică; de cele mai multeori cu puterea iluziei care se destramă la cel mai mic vânt al realității și adevărului. Un Wilson, un Loyd George un Clemenceau, un Lenin, un Trocki, un Kemal pașa. Doamne câți profesii mincinoși or să treacă peste noi, până ce vom vedea cu ochii pe trimesul tău!

Așteptăm prea mult — și ne ucidem idolii în fașe, căci realitatea întrupării lor nu corăspunde visului plămădit în noaptea de veghe a sufletului nostru.

Și așteaptă lumea, și așteaptă țara omul!

Neam Român! Omenire înfrigurată, caută-ți omul și-l vei afla. Caută-l după criteriul ce ți l-am dat, după caracteristicile celui ce te-a mântuit din robia seculară a ignoranței și răutății și ți-a arătat rostul și ținta vieții tale de om.

Caută-ți omul, sau, mai bine zis, oamenii, căci un om nu poate mântui o lume întreagă. Un singur om și o singură dată a mântuit o lume întreagă, și acela a fost Hristos; căci a avut unde cuprinde toată lumea, dela începutul ei până la capătul veacurilor; în inima lui nemărginită, dumnezească.

Caută-ți oamenii, cari să te conducă, cari să-ți fie lumină în întunerecul ce te înconjoară; cari să-ți fie călăuză din rătăcirile în care te sbați. Caută-ți oamenii, cărora să le încredințezi prezentul și viitorul tău.

Dar ca să te poți încrede în ei, pune-i în fața luminii Dumnezești; pune-i în fața oglinzii celui ce te-a mântuit și ți-a arătat calea, adevărul și viața.

Caută-i de vezi, au în ei *peștera* lui: dragoste față de tot ce este avere sufletească, bunăstarea și progresul tău și al fiilor tăi, — sau n'au altceva, decât: dorul după banii tăi, setea după bogățiile tale!

Neam Român! Deschide-le inima lor, scormonește-le-o, de vezi, *cu-i iam ridicat întrânsa altar: fie, sau vișelului de aur?*

Deschide-ți ochii, te uită și vezi, ce cred ei

despre tine: că le ești mântuirea lor, sau o vacă a nimănui, merită să fie mulsă de păstori!

Cercetează-le vorba lor, dar mai ales *fapta lor*: întrucât din *fapta lor* le iese vorba lor! Vezi, dacă sfaturile lor sunt pentru ei sau pentru tine. Uită-te bine, dacă *sfaturile*, dacă planurile *sunt însăși viața lor*, sau mărăgună, cu care vreau să te îmbete să te adoarmă pe tine, ca neturburați să-și facă mendrele lor și liniștiți să-și aranjeze afacerile lor.

Dar oricât ți s'ar părea, că oamenii, pe cari ți-i alegi de conducători, au în sine *peștera*, au în sine *fapta*: nu-s flămânzi după averile tale, — cercetează, te uită bine. Dacă *aduc respectul față de liniștea ta*, aduc cu sine pacea lor, îți aduc pacea ta; pacea Dumnezească; pacea, care alină valurile mării, pacea, care liniștește furtunile popoarelor.

De n'o aduc, oricât ți s'ar părea de frumoși, oricât ți s'ar părea de multă lumină că-ți aduc: **Stai pe loc!** Nu-i urma! Sunt proroci mincinoși. Luminile lor sunt licăriri de licăriri! „Nu este Dumnezeu în turburări!”

Aceste sunt semnele păstorilor celor adevărați. Neam Român! Lume rătăcită! Dacă vezi că afli în ei *peștera* și nu afli vișelul de aur, afli în ei *fapta* și nu afli vorbăria îmbătătoare și afli mai ales pacea: toate aceste trei împreună, nici una fără alta; și afli mai ales, că prin restignirea lor tu învie, nu ei te restignesc pe tine, ca să învie ei din nimicnicia lor la viața de năimii.

Ascultă-mă, aceștia sunt conducătorii tăi! Aceasta e lumea ta! Aceștia te duc pe calea cea adevărată! Aceștia te vor scoate din pustiurile fără de apă, și te vor conduce în Cananul făgăduinții. Căci țara ta Canan este, în care curg izvoare de lapte și miere! Numai de lumină curată e lipsă să se vadă și de păstori adevărați, ca să folosească laptele pentru nutrirea ta și să-ți ungă buzele tale cu miere.

Neamul meu! Când îi afli, urmează-i orbește. Inchide-ți ochii, căci nu mai ai nevoie de ei: ochii lor sunt ochii tăi, viața lor, viața ta; fericirea ta, — fericirea lor!

...

Nu pot să-mi dau seamă, dacă am rezolvat problema omului, sau nu. Dar cred că nu. Dar nici nu vreau, fiindcă nici nu pot: problema omului nu se fine de filosofie; nu se poate rezolva prin vorbe, oricât de înțelepte. Problema omului este problema vieții. Trebuie trăită!

Cine vrea să-o rezolve, — e un lux nesăbuit și nerăsplătit: a nu vrea să o trăească după modelul și mijloacele celui ce a trăit întâia viață omenească — omeneste. Cine vrea, interesul nostru bine priceput ne spune că trebuie să vrem, să trăim, după el și prin el, adevărata viață de om, dând din aceasta familiei noastre, orașului, neamului nostru, țării și lumii întregi, — oamenii, după cari pe dreptul, dar se pare că zădarnic, însetează.

Biserica Românilor din municipiul Oradea și Județul Bihor

de Profesor ION GEORGESCU.

VI

Cei dintâi episcopi români gr. cat. din dieceza Orăzii¹⁾

Celebrul profesor român Nicolae Iorgă, la Adunarea Generală a Asociațiunii pentru Literatură Română și Cultura Poporului Român în Oradea-Mare la 17 Octombrie 1920, între altele a spus următoarele:

— „Episcopia Română Unită din Oradea-Mare pe timpul Episcopilor: Ignatie Dărăbant și Samuilă Vulcanu a îndeplinit misiune de Academie Științifică Românească, patronând întreagă opera culturală românească, fără osebire de confesiune. Nu numai P. Maior, Oh. Șineai, S. Clain, au găsit adăpost în curtea acestor doi mai arhieriei, ci și scriitorii ortodoxi ca Moise Nicoară, Dimitrie Țichindeal, Dr. Ion Molnar (Piarul) și Dr. P. Vasici, care a dedicat „Dietetica” sa Episcopului S. Vulcanu”.

I. Episcopul Moise Dragoș (1777—1787).

Cel dintâiu episcop al noii episcopii a fost Moise Dragoș (1777—1787), născut în Turda dintr-o familie românească nobilă și ajuns, după trecerea sa în Ungaria, paroh și protopop unit în Orade. El fu consacrat întru episcop, prin marele arhieriu dela Blaj, Grigorie Maior, la 9 Noemvrie 1777, în Orade, înaintea unui numeros public și pe lângă solemnități neobișnuite până atunci. Toți se bucurau din inimă de triumful acesta al Românilor, numai episcopul sârb din Arad se întristă. De aceea a trimis poporului din Bihor o scrisoare de următorul conținut: „oricare ar trece la unire, prin primari să se alunge din sat ca un spurcat și călcător de jurământ, și dela preoți să se ia cheile bisericești și să se alunge din parohie”. Odată cu episcopia s'a întemeiat și Capitulul cu cinci canonici, nu cu șase, cum ceruse Meletie. Dragoș mai obținu dela Maria Theresia 9750 fl. pentru restaurarea reședinței episcopale, care amenință cu ruină, precum și frumosul domeniu din Beiuș, luat ca zestre din bogatele proprietăți ale episcopiei latine din Orade, prin ceea ce noua episcopie deveni cea mai bogată episcopie românească, depe întreg pământul locuit de Români: dispunând de uzufructul alor 139.000 jugh. cad. de pământ arabil, pășune și păduri seculare.

Moise Dragoș ceruse încă dela Maria Theresia plată anuală în suma de 10500 fl, din care 2800 fl. ar fi fost plata canonicilor, 1200 fl. pentru susținerea electricilor 500 fl. pentru biserica catedrală, iar restul (6000 fl.) pentru masa episcopului. Din pricina diferitelor intrigi însă abia Iosif II dăruie la 16 Febr. 1781 dominiul dela Beiuș care aducea venituri anuale

frumoase: 22.000 fl. Din aceste venituri episcopul, la început, era dator să plătiască pe canonicii, să susțină pe clerici, catedrala etc. și să acopere toate cheltuielile diecesane. După sistemizarea fondului religioasă episcopul fu cruțat de toate cheltuielile acestea, având în schimb să plătiască și el dare ca toți contribuabilii. În anul 1784 întemeiază școala normală de învățători numind profesor și director al acestei școli pe Simion Magyar cu o plată anuală de 4000 fl. Această școală este în funcțiune și azi.

El mai obținu pentru opt parohii plată anuală dela stat în sumă de câte 150 fl., apoi câte 120 fl. pentru alte 18 parohii și 41 școli. Sub păstoria lui s'au zidit opt biserici noi și s'au sporit parohiile unite cu 19. La moartea lui, întâmplată la 16 Aprilie 1787, erau 56 parohii și 103 filii cu 20556 suflete.

S'a îngrijit și de demnitatea clerului său, neadmițând să fie arestați, decât după autorizare și cercetare făcută întâiu de el. A intervenit apoi ca preoții uniți să nu fie trecuți în actele oficiale cu numele batjocuritor de „popă”. Lui se datorește și scrierea istorică „Despre originea, progresul, conversiunea Românilor, precum și despre episcopii, arhiepiscopii și mitropolii lor”.

...

După moartea episcopului Dragoș împăratul Iosif II numi în scaunul din Oradea pe Ruteanu Mihail Savniski, care a indus în eroare pe împăratul zicând că între Români nu se află bărbați vrednici să fie arhieriei. În contra acestei numiri protestă întreg clerul și poporul unit dela Orade, dar mai ales capitulul, care arată că între Români se află până la 80 de bărbați vrednici de episcopie. Totuș numirea, odată făcută, ar fi rămas valabilă, dacă împăratul n'ar fi avut prilej să vorbească la Lemberg (Liov) cu doi studenți în teologie din Ardeal (Atanasie Senghell sau Boer și Dobra din Blaj), cari au avut darul de a-l convinge pe împărat să renunțe la numirea aceea, care ar înstrăina mult inimile Românilor de unirea cu Roma. — Așa a fost numit apoi în în 8 Aprilie 1788 episcop la Orade călugărul din Blaj: Ignatie Darabant.

II. Episcopul Ignatie Darabant (1788—1805),

de fel din Mănău (Sălaj), fost vicar general sub trei episcopi la Blaj (Atanasie Rednic, Grigorie Maior și Ioan Bob). Fiind întărit de autoritățile superioare, în Martie 1790 a fost hirotonit întru episcop la Blaj de Ioan Bob. El obținu dela împăratul Leopold II dreptul de a avea în capitol încă un canonic (cu totul șase) și le-a sporit și plata cu 300 fl. Tot pe seamă capitolului mijloci un ajutor de 7500 fl., cu care în 1791 și 1792 a cumpărat cinci case capitulare aproape de

¹⁾ Acest articol admirabil ilustrat a apărut în opera: „Așezămintele Culturale din Bihor” întocmită de d-l P. Dejeu și în „Istoria Bisericii Creștine Universale” de Ion Georgescu.

catedrală pe seama canonicilor. În 21 Februarie 1792, dobândind casa călugărilor Iesuiți din Orade, înființă în ea un seminar pe seama tinerilor cari se pregăteau pentru cariera preoțească și învățătoarească. Pentru susținerea acestor tineri primi anual 2696 fl. 40 din fondul religiunii, la care sumă episcopul-clitor mai adaugă 2717 fl.

...

După cele dela Blaj, institutul acesta e cel mai vechiu institut de educație românească. În cei 130 de ani de existență el a dat neamului și bisericii peste 6000 de cărturari destoinici în diferite ramuri ale vieții noastre publice. Dintre seminarisții mai de seamă din trecut sunt de amintit: mitropolitul Ioan Vancea; episcopii: Vasile Erdélyi, Alexandru Dobra și Ioan Alexi. Din binefacerile acestui institut s'au bucurat însă nu numai uniții, ci și neuniții, ba chiar și alte confesiuni, fiindcă multă vreme acest seminar*) a fost unicul internat de băeți, după modelul căruia s'au întemeiat altele mai târziu.

...

În 1799 ar fi dorit să întemeieze un seminar teologic la Beiuș, dar, neavând mijloace suficiente, de o parte și murind prea de vreme, de altă parte, s'a zădărnicit și gândul acesta frumos. Pentru preoții dela sate a mijlocit ajutoare de câte 150 fl. anual. În 1796 porunci, ca toți băieții dela sate în Dumineci și serbători să fie instruiți în învățăturile religiunii creștine. El a început și zidirea catedralei din Oradea. N'a trăit însă să vadă biserica terminată, numai turnul care în 1800 a fost pus sub acoperiș. Pentru continuarea zidirii el lăsă suma de 34.000 fl. Sub păstorirea lui s'au întors la unire 12 comune românești, și s'au edificat 15 biserici în tot atâtea sate. A sprijinit mult literatura și cultura noastră națională. El a fost centrul spre care gravitau toate sufletele românești ale timpului, în deosebi marii scriitori dela începutul secolului al XIX-lea (Klein, Șincai, Maior, Meheși, Para, Molnar), cari erau în totdeauna binevăzuți în casa și la masa lui.

Cu drept cuvânt îl laudă Șincai zicând: „pentru zelul ce are față de propagarea religiunii catolice așa de sârguincios este întru predicarea cuvântului dumnezeesc, încât foarte puține conversiuni s'au făcut la noi, la cari el să nu fi luat parte. Întru apărarea drepturilor bisericesti între atâți acatolici, de cari abundă patria noastră, se poate zice că de 18 ani el singur și unic a lucrat cu înfruntarea multor dificultăți“.

III. Episcopul Samuil Vulcan (1806—1839).

„Salve praesul, pater, protector, decus, gloria et ornamentum nationis daco-romanae; amor, spes et felicitas Universi cleri greco-catholici Magno-Varadinnensis“¹ — sunt cuvintele prepozitului**) român unit al

¹) V. Ioan Georgescu, Istoria seminarului român unit din Orade.

²) Ceace pe românește înseamnă: „Fii salutat conducătorul, tatăl, protectorul, decorul, gloria și ornamentul Națiunii Daco-Romane; iubirea, speranța și fericirea a tot clerului greco-catolic din Oradea-Mare.

Oradiei rostite cu un avânt profetic, la 29 Iunie a. 1807, către episcopul Samuil Vulcan, din ocaziunea instalării acestuia în scaunul episcopesc. Prepozitul Fărcaș cunoscuse bine sufletul providențialului episcop, care fu trimis de Dumnezeu pentru a aduce lumină poporului românesc resfirat pe văile celor trei Crișuri și pe șesul întins al Câmpiei-ungare până acolo departe, unde în zig-zaguri curg peste acest șes valurile blonde ale fluviului Tisa.

El s'a născut, la 1 Aug. 1758 în Blaj, unde făcu liceul. Filosofia o urmă la Orade, iar teologia la Viena în seminarul S. Barbara, de unde întorcându-se în eparhie episcopul Dragoș îl hirotoni întru preot. În curând a fost chemat prefect de studii la numitul seminar din Viena și tot în această calitate a funcționat la seminarul din Agria (Ungaria) la 1785, apoi în Lemberg, unde a ajuns chiar vicerector. Fiind numit canonic la Orade în 1788, el mai rămase în Lemberg până la desființarea seminarului în 1792, fiindcă eră elementul cel mai indispensabil în viața aceluia institut. În 1806 fu numit, iar în 1807 hirotonit întru episcop la Blaj de același arhieru Bob, care hirotonise și pe înaintașul său. Sub păstorirea lui papa Pius VII în 1823 dismembră arhidiaconatul Sătmăruului cu 6 protopopiate și 72 parohii românești din eparhia ruteană a Munca-ciului și le incorporează eparhiei românești din Orade. Prin aceasta a câștigat foarte mult episcopia, fiind poporul din Sătmăr foarte bun și credincios. Meritul său principal e însă, că a întemeiat în 1828 gimnasiul românesc din Beiuș, pe care în 1836 l-a prefăcut în liceu, înzestrându-l cu o fundație de 75000 fl., precum și cu o fundație de pâine pentru elevii săraci, cași școlile din Blaj.

...

„Acest liceu, după cel dela Blaj, e cel mai vechiu liceu românesc de dincoace de munți. El a fost întemeiat de nemuritorul episcop mai cu seamă pentru tineretul acestei provincii (juventuti huius provinciae), precum se cetia pe frontispiciul școlii zidite de el cu mare cheltuială de 160000 fl., dar și pentru tineretul altor provincii, fiindcă spre centrul acesta gravitau nu numai elevi din cele 77 sate din jurul Beiușului, ci și dela Arad, din Bănaț, din Sătmăr, din Sălaj, ba chiar și din îndepărtatul Maramureș.

Din acest liceu au ieșit peste 20000 cărturari români. Dintre profesorii și elevii acestui liceu însemnăm pe: Sigismund Papp, căpitanul districtului Chioa-rului; Alexandru Roman, membru al Academiei Române și cel dintâiu profesor de limba română la universitatea din Budapesta; Teodor Kőváry, unul din cei mai intransigenți apărători ai drepturilor limbei române în acest liceu, Ioan Buteanu autorul mai multor manuale școlare și altor lucrări literare, mai târziu canonic și prepozit; Dr. Ioan Ardeleanu, cunoscutul istoriograf; S. Fl. Marian, renumitul folclorist etnograf, membru al Academiei Române; A. C. Popovici, dis-

„fins scriitor și mare luptător pentru drepturile politice ale Românilor; Augustin Paul publicist, consul român la Stockholm ș. a. Cu drept cuvânt ceru marele întemeietor al liceului ajutorul lui Dumnezeu la această operă a sa, pe care o prevedea că va fi spre binele public, și cu deosebire spre „folosul și cultura națiunii române, lipsite cu totul de ajutor și cultură“. Ca toate institutele de cultură ale bisericii unite a fost și acest liceu un izvor de lumină și pentru frații neuniți. Aproape jumătate*) din numărul total al elevilor au fost români ortodocși. — Fără exagerare se poate spune, că dacă frontiera de Vest a țării noastre se află azi acolo unde e, se datorește, după vitejia armatelor române, în mare parte acestui liceu, care a ținut mereu aprinsă făclia naționalismului în inimile tineretului ce se perinda în el.

•••

S. Vulcan a sprijinit apoi un mare număr de tineri la diferite școli, a ajutat pe Românii ortodocși

Cronica

☒☒☒

Rugăm pe On. preoți, cărora li s'au trimis cărți de Ion Genț, să binevoiască a ne trimite costul lor de urgență.

— *Predici la catedră.* 8 Mai: Cl. Dr. Vasile Chirvaiu; 10 Mai: Il. Dr. Iacob Radu; 15 Mai: On. Mihail Selegian.

— *In atențiunea preoților și învățătorilor:* Mult așteptata carte de rugăciuni a lui Ioan Genț: *Mângâierea creștinului* a ieșit de sub tipar. Această ediție este cu mult mai bogată decât toate celelalte dinnaintea ei. Intențiunea editorului a fost să-i dea un caracter mai liturgic pentruca, și credincioșii să poată urma textul cântărilor și al rugăciunilor bisericesti. De aceea în această carte se află rânduiala Mănecatului și a Inșerăului după toate opt glasurile, rânduiala Prohodului și a Cununiei complete, așa cum se face. S'au adaus la sfârșit și rânduiala Cotavasilor, colinzi, cântări în Vinerea Mare și misterele Sfântului Rozar, care e răspândit f. mult și la noi. Celelalte toate sunt ca în ediția a V-a.

Preoții și învățătorii, precum și alți cititori, cari doresc să propage această bună carte de rugăciuni, să se adreseze Redacției noastre prin o simplă carte poștală și le vom trimite exemplarele cerute cu rabatul cuvenit.

Ceice doresc exemplare de probă să ne scrie imediat pe o carte poștală,

Avem trei feluri de legături: în pânză fină peste tot, cu decor și cruce aurită: 80 Lei; legătură în piele cu bordură roșie: 140 Lei; în piele cu bordură aurită: 180 Lei. La comenzi mai mari (peste 10 exemplare) suportăm noi spesele de porto; la exemplare

*) Tr. I. Farkas, Istoria gimnasiului gr. cat. de Beiuș 1896.

din Arad să-și deschidă în 1812 școala normală, să capete ierarhie românească, nu sârbească cum eră până atunci. A tipărit un mare număr de scrieri foloșitoare culturii noastre naționale: Dicționarul dela Buda lucrat în mare parte de canonicul Ioan Corneli, dietetica populară de Dr. P. Vasici, care contra opreliștei lui a culezat să i-o dedice prin ce și-a atras ura ortodocșilor fanatici. Dr. Ioan Molnar (Piuarul) von Mühlshheim, doctor de ochi, o gramatică de limbă română cu ortografie germană o a tipărit cu ajutorul lui Vulcan. etc. etc. Cu drept cuvânt se poate zice, că reședința lui a fost o adevărată academie științifică românească. „A-l lăudă pe el înseamnă, — cum spune Dr. P. Vasici într'o „declarație dorită“ din 1843, — a da soarelui lumină.“ A murit în 25 Decembrie 1839, ziua când, an de an, se serbătorește la li-ceul din Beiuș amintirea marelui întemeietor.

(Seria celorlalți episcopi va urma în Nr. proxim).

unitare să se trimită și porto (4 Lei simplu, 16 Lei recomandat).

Cereți exemplare de probă!

— *Clerici promovați la tonsură și lectorat.* In Duminica Floriilor (17 Aprilie) P. S. Sa Episcopul Dr. Valeriu Tr. Frențiu a conferit tonsura clericală următorilor teologi din curs. II: a) *din dieceza Orăzii:* 1. Bal Ioan; 2. Chișiu Alexandru; 3. Măteș Ion; 4. Nistor Alexandru; 5. Oros Gheorghe; 6. Pitic Vasile; 7. Sarca Sever; 8. Stanciu Gavril; 9. Șula Ion; b) *din dieceza Lugojului:* 1. Bărbulețiu Virgil; 2. Coroiescu Gavril; 3. Nicolescu Cornel; 4. Oltean Teodor; 5. Stoica Victor și 6. Târnoveanu Alexandru, — iar în Joia Mare (21 Aprilie) tot acestora le-a conferit ordiul lectoratului.

— *Tabla comemorativă delu Aușeu.* In cadrele unei frumoase serbări s'a sfințit a treia zi de s. Paști tabla comemorativă a lui Alexandru Roman în Aușeu. Această placă de marmoră neagră, scrisă cu litere de aur, a fost trimisă de Academia Română, pentru a eterniză pe veci memoria marelui fiu al Bihorului. Iată textul gravat pe această placă:

IN ACEASTĂ CASĂ DE PREOT ROMÂN
S'A NĂSCUT

ALEXANDRU ROMAN

(1826—1897)

DASCĂL AL NEAMULUI
DEȘTEPTĂTOR AL BIHORULUI

Această tablă a fost întărită în frontispiciul casei parohiale din Aușeu și a fost sfințită în ziua de 26 Aprilie a. c. La serbare au ținut frumoase cuvântări preotul local Petru Herțegh, saluând iluștrii oaspeți;

Alexandru Lapedatu, profesor universitar și membru al Academiei Române; Dr. Elie Dăianu, protopop al Clujului și senator, vorbind în numele foștilor elevi ai lui A. Roman. În stârșit d. Petre Dejeu a mulțumit ilustrilor oaspeți osteneala depusă pentru a participa la această serbare, rugându-i să transmită recunoștința acestei comune pentru Academia Română, făgăduind, că Așeul în fiecare an va încorona această placă în cadrele unor frumoase serbări naționale de 10 Mai.

În alții oaspeți au fost invitați dupe serbare la un banchet, ce s'a dat în casa parohială, unde înainte cu 100 de ani s'a născut Alexandru Roman.

Schițe de predici

A) Dum. Pur. de Mir.

„Iară el le-a zis nu vă spăimântați: Pe Isus Nazarineanul cel restignit îl căutați: S'a sculat, nu este aici.“ Marcu XVI, 6.

Introd. Deosebirea între mormintele și celor mai mari oameni și ai lui Isus. „Aici odihnește...“ „nu este aici, s'a sculat.“

Trat. I. Învierea lui Isus este documentul cel mai eclatant al dumnezeirii lui. A arătat dumnezeirea sa cu învățătura, cu minunile și viața lui. Mereu cereau semn Iudeii, dar nu i-au crezut. Fapte XIII, 33. Și Hristos s'a provocat la învierea: sa Luca XI, 29; Mat. XXVI, 61. La înviere se provoacă Sf. Pavel I. Cor. XV, 14.

II. Învierea lui Hristos este chezașia învierii noastre. Simbolul credinței „să judece pe cei vii și pe cei morți.“ I. Tess. IV, 16; Ioan V, 28; Mat. XXV, 31; I. Cor. XV, 52; Ioan VI, 55; Mat. IX, 24. S'a arătat în învierea lui Lazar, fața lui Iair ftului din Naim. Posibilitatea învierii o explică: somnul, tarna, omidele, răsărarea grâului. I. Cor. XV, 36. Nimic nu piere.

Inch. Vom învia! Cum va fi învierea noastră? dela noi depinde.

B) Dum. Paralițicului.

„Doamne, om nu am“ Ioan, V, 1.

Intr. Glasul sufletului din locul curățitor.

Trat. I. Există loc curățitor. II. Mach XII, 43. „Mulți oameni după moarte, au soarta grâului și a aurului...“ Sf. Grig. Naz. „Iubirea lui Dumnezeu face ca sufletele din locul curățitor să suferă cu resemnare ca martirii: Sf. Ecaterina de Genova.“ Între chinurile iadului și ale locului curățitor nu este deosebire numai cu privire la timp: Sf. Toma Aqu. „Tot același foc torturează pe cei osândiți, care torturează pe cei aleși.“ Sf. Aug. I. Cor. II, 15; Mat. XII, 32. Rugăciunea pentru cei morți.

II. Sufletele din locul curățitor le putem ajuta. Ioan IX, 4 Cencil. Lyon. Trid. 25. „Nu cu plângere ajutam pe cei morți, ci cu rugăciune și elemozină.“ Sf. I. Cris. Iov. XIX, 21; Mat. V. 7; XXV, 40; II. Mach. XII.

Inch. Fericiți cei milostivi, că acea îndurare vor afla. Ajutând sufletele, ele ajungând în rai, ne vor ajuta.

— Ami. —

Tipic

8 Maiu. Dumineca Minorosifelor, vers 2.

Sâmbătă la însărat pe 6, ale învierii 3 și ale Duminecii 3. Mărire. Și acum dogm. vers 2. Stihovna învierii vers 2. Mărire.

Și acum a Duminecii din Pentecostar. Troparul învierii. Mărire: Iosif cel cu bun chip. Și acum: Tropariul Minorosifelor. Opust.

Duminecă la Mănecat. Tropariul ca Sâmbătă. Sedelnele din Pentecostar. Troparele învierii. Antifoanele vers 2. Evangelia învierii a 4-a scl. Catavasiile învierii. Luminătoarele Paștilor. Mărire Și acum a Minorosifelor. Laudele pe 4. Mărire Și acum. Preabinecuv. Doxologia.

La Sf. Liturghie. Fericițiile vers 2. După intrat: Troparele învierii. Mărire: Condacul Minorosifelor, Și acum: Condacul Paștilor. Apostolul și Evangelia Duminecii Minorosifelor. Axion. Irmosul Paștilor scl.

La însărat pe 6, ale Pentecostar. 3 și din Mineu (9 Maiu Pr. Isaia) 3. Mărire-Și acum din Pentecostar. Stihovna cu Mărire Și acum din Pentecostar. Troparul: Iosif cel cu bun chip. Mărire. Troparele învierii vers 2. Și acum a Minorosifelor.

10 Maiu, Marți. Se va oficia Te-Deum solemn, invitându-se autoritățile civile și militare.

15 Maiu, Dumineca Paralițicului, vers 3.

Sâmbătă la însărat pe 6, ale învierii 3 și ale Duminecii 3. Mărire. Și acum dogm. vers 3. Intrat. Prohimenul zilei. Stihovna cu Mărire, Și acum din Pentecostar, Troparele învierii. Mărire-Și acum a Născătoarei.

Duminecă la Mănecat. Troparul ca Sâmbătă. Sedelnele Pentecostarului. Troparele învierii. Antifoanele vers 3. Evangelia învierii a 5-a scl. Catavasiile Paștilor. Luminătoarele Paștilor. Mărire. Și acum a Duminecii din Pentecostar. Laudele pe 4. Mărire. Și acum. Preabinecuv. Doxologia.

La Sf. Liturghie. Fericițiile vers 3. După intrat: Troparele învierii. Mărire. Condacul Duminecii. Și acum. Condacul învierii. Apostolul și Evangelia Duminecii Paralițicului (pág. 15.) Axion. Irmosul Paștilor scl.

La însărat pe 6, ale Pentecostar 3 și din Mineu (16 Maiu. Cuv. Teodor) 3. Mărire. Și acum din Pentecostar. Stihovna cu Mărire. Și acum din Pentecostar. Troparele învierii, 3 Mărire. Și acum a Născătoarei.

— Misă —

Bibliografie

Recomandăm cititorilor noștri:

— Interesanta revistă „Irenikon“ scoasă de Părinții Benedictini orientali din Belgia și broșurile ei. Ultimele apărute sunt: *L'unilatisme* de C. Korolevskii, în care combate hibridismele unite.

— *Anuarul liceului român unit de fete din Beiuș* pe anul 1925/26 publicat de directoara Elisa Dr. Pavel.

— *Viața românească în Ardeal* de N. Iorga în Biblioteca „Sămănătorul“ din Arad. Prețul 25 Lei.

— No. 2 din Biblioteca din Gherla: *Datorințele creștinești ale bărbatilor* de canonicul Dr. Victor Bojor. Seria II pentru popor. Pr. 6 Lei.

— *Analele Dobrogei* revista societății culturale dobrogene. Director: C. Brătescu, Iași; secretarul revistei: Ion Georgescu prof. în Constanța.

— *Recomandăm cititorilor noștri cărțile învățatului episcop rom. cat. din Oradea, Dr. Ioan Karácsonyi*, în cari vor afla multe referințe și la istoria noastră: *A magyar nemzet őstörténete* 896-ig, 25 Lei. — *honalapitása* 896-997. Pr. 40 Lei. — *átterése a nyugati kereszténység*, 100 Lei. Se pot comanda la „Őrszem“ Oradea.

„Tipografia și Librăria Românească“ Oradea. — Redactor resp.; Păr. Dr. Aloisie L. Tăutu.

